

Nulmeting omzet multifunctionele landbouw Regio Rivierenland

Harold van der Meulen, Marcel Vijn en Gabe Venema – Wageningen University & Research

Samenvatting

- Multifunctionele landbouw is goed voor naar schatting circa 25 a 26 miljoen euro omzet in 2016. Hierbij is in totaal ongeveer 15-20% van de 1.700 agrarische bedrijven in de Regio actief. Dit ligt hoger dan de Landbouwtelling.
- Boerderijverkoop is met circa 14 mln. euro de belangrijkste verbredingsactiviteit, gevolgd door zorglandbouw en agrarische kinderopvang.

Totaaloverzicht schatting aantal bedrijven en omzet multifunctionele landbouw regio Rivierenland

	Aantal bedrijven	Omzet in 1.000 euro
Zorglandbouw	20	6.500
Agrarische kinderopvang	9	3.000
Boerderijverkoop	225	13.925
Recreatie (verblijfs-)*	45**/ 19***	2.500**/ 1.000***
Agrarisch natuurbeheer	84	525
Boerderijeducatie	23	7
TOTAAL		26.457 / 24.957

* met uitzondering van boerderijcampings

**zonder agrarische tak

***met agrarische tak

Vraagstelling en definities

- Doel van deze studie is om voor Regio Rivierenland een zo goed mogelijk beeld te geven van de omvang – in aantal bedrijven en omzet – van de multifunctionele landbouw in 2016. Er is gekozen voor 2016, omdat dit het jaartal is met de meest recente gegevens uit de CBS Landbouwtelling.
- Binnen multifunctionele landbouw onderscheiden wij zes deelsectoren, te weten: zorglandbouw, agrarische kinderopvang, boerderijverkoop, recreatie, agrarisch natuurbeheer en educatie.
- Regio Rivierenland is het samenwerkingsverband van acht gemeenten in de Tielerwaard, de Culemborgerwaard, de Betuwe, de Bommelerwaard en het westen van het Land van Maas en Waal (zie kaart).

Gevolgde aanpak

- Als vertrekpunt zijn de meest recente gegevens over multifunctionele landbouw genomen uit de CBS Landbouwtelling 2016. Deze gegevens geven niet voor alle multifunctionele activiteiten het volledige beeld (zie ook vervolg: Reflectie op aantallen uit de CBS-Landbouwtelling)
- In drie bijeenkomsten – boerderijverkoop, recreatie, zorglandbouw en agrarische kinderopvang (samengevoegd) - is met sleutelfiguren uit de regio kritisch gekeken naar de gegevens uit de Landbouwtelling en zijn **inschattingen** gemaakt van de omzetcijfers.
- Voor agrarisch natuurbeheer en boerderijeducatie zijn interviews met sleutelfiguren gehouden waarvan de namen zijn aangereikt door de opdrachtgever.
- Zie Bijlage voor geraadpleegde personen.

STREEKWINKEL MET PRODUCTEN UIT EIGEN REGIO

GROEI AANKOD
STREEKPRODUCTEN

WARM ONTHAAL
MET GRATIS
KOFFIE
OF THEE

UNIEK:
ZICHTSTAL
Direct zicht op
onze kippen

LAGERWEIJ
1918

Adresgegevens
Rijkstraatweg 61c
4197 RL Buumalen
T 0345 623745 - 06 15486543
E info@lagerweijeieren.nl

Openingstijden
Ma, t/m za. -09:00 - 18:00 u
Zondag - gesloten

Volg ons ook op Facebook

www.lagerweijeieren.nl

Vertrekpunt CBS-Landbouwtelling 2016

Aantal land- en tuinbouwbedrijven met multifunctionele landbouw in Regio Rivierenland naar bedrijfstype

	Aantal	Aantal met verbreding en (% met verbreding)	Recreatie	Boerderij- verkoop	Natuur- beheer	Zorg- boerderij	Educatie	Kinder- opvang
Akkerbouw	135	13 (10%)	1	4	8	0	1	1
Melkvee	354	59 (17%)	6	14	35	4	10	2
Overig graasdieren	343	51 (15%)	11	12	28	6	3	1
Intensieve veehouderij	92	14 (15%)	0	10	2	2	1	0
Overig landbouw	91	20 (22%)	2	12	6	2	3	0
Glastuinbouw	112	1 (1%)	0	1	0	0	0	0
Fruit	354	48 (14%)	5	42	3	1	3	0
Overig tuinbouw	229	14 (6%)	2	12	1	1	2	0
Totaal Regio Rivierenland	1.710	220 (13%)	27	107	83	16	23	4

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

In de Regio Rivierenland doen 220 agrarische bedrijven (13%) aan verbreding en landelijk is dit 17%. Boerderijverkoop is met 107 bedrijven de meest voorkomende vorm van verbreding gevolgd door agrarisch natuurbeheer. In deze regio is het aandeel verbreding op fruitbedrijven (14%) hoger dan landelijk.

Vertrekpunt CBS-Landbouwtelling 2016

Percentage agrarische bedrijven met multifunctionele landbouw in Regio Rivierenland naar Standaardomzet (SO)

	Aantal	Aantal met verbreding	SO/bedrijf x 1.000 euro	Percentage <10%	Percentage 10-30%	Percentage 30-50%	Percentage >50%
Akkerbouw	135	13	47	31	24	17	28
Melkvee	354	59	415	76	15	7	2
Overig graasdieren	343	51	136	34	43	9	14
Intensieve veehouderij	92	14	922	81	6	6	6
Overig landbouw	91	20	218	53	27	13	7
Glastuinbouw	112	1	1,649	100	0	0	0
Fruit	354	48	287	54	21	15	10
Overig tuinbouw	229	14	436	34	28	14	24
Totaal Regio Rivierenland	1.710	220	404	53	25	11	11

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

Gemiddelde Standaardomzet (SO) binnen de regio van een land- en tuinbouwbedrijf is ongeveer 400.000 euro. Op meer dan de helft van de agrarische bedrijven met verbreding (53%) bedraagt de SO van de verbredingsactiviteiten minder dan 10% van de totale SO van het agrarisch bedrijf. Op 11% van de bedrijven zorgt de verbredingsactiviteit voor meer dan 50% van de SO. Dit zijn met name akkerbouwbedrijven met natuurbeheer en overige tuinbouwbedrijven met boerderijverkoop.

Reflectie op aantallen uit de CBS-Landbouwtelling 2016

- Tijdens de gehouden bijeenkomsten met ondernemers is gebleken dat bij meerdere verbredingsactiviteiten het aantal agrarische bedrijven met verbreding wordt onderschat in de Landbouwtelling. Dit speelt met name bij boerderijverkoop, zorglandbouw en recreatie.
- Mogelijke verklaringen hiervoor zijn:
 - De wijziging in 2016 bij het aanschrijven van land- en tuinbouwbedrijven voor het invullen van de Landbouwtelling. Inschrijving in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel met een agrarische SBI (Standaard BedrijfsIndeling) is leidend bij de bepaling of er sprake is van een landbouwbedrijf.
 - Ook speelt het juridisch afsplitsen van een verbredingsactiviteit een rol waardoor er steeds minder verbredingsactiviteiten in de Landbouwtelling zijn geregistreerd. Hierdoor ontstaan meerdere zelfstandige bedrijven met eigen rechtsvorm en boekhouding.
 - In deze regio vindt veel huisverkoop plaats via kraampjes aan de weg/straat die door ondernemers niet als zodanig wordt vastgelegd in de Landbouwtelling.

Zorglandbouw

- Zorgboerderijen bieden zorg aan meerdere doelgroepen en in verschillende vormen, zoals dagbesteding, woonzorg (7 x 24 uur) en logeeropvang.
- In de Regio zijn circa 20 agrarische zorgboerderijen. Binnen de Regio zijn de Vereniging Zorgboeren Rivierengebied en de Coöperatie Boer & Zorg actief. Beiden zijn aangesloten bij de landelijke Federatie Landbouw & Zorg en beschikken over een kwaliteitskeurmerk.
- Spreiding in de omzet is groot rond een gemiddelde van 325.000 euro. Dit komt door diversiteit in omvang en vormen van zorg waarbij dagbesteding de boventoon voert naast enkele boerderijen met ook woonzorg.
- De laatste jaren is er een verdere professionalisering en een toenemende vraag naar woonzorg op de boerderij. De toekomst biedt ook kansen voor opvang van dementerenden op de zorgboerderij.

Aantal bedrijven en omzet zorglandbouw, 2016

Aantal bedrijven	Omzet (in mln. euro)
Circa 20	Circa 6,5

Zorgboerderij "De Witte Schuur" in Culemborg

Agrarische kinderopvang

- Boerderijen die kinderen van anderen opvangen noemen we agrarische kinderopvang. Die kan in grootte variëren van kindcentra met hulp van personeel tot gastouderschap.
- In de Regio zijn circa 4 grote kinderdagverblijven. De markt voor kinderopvang in de Regio is hiermee goed gedekt en geprofessionaliseerd. Deze verblijven acteren op een nichemarkt en profiteren van een kapitaalcrachtige vraag. Er zijn zelfs wachtlijsten. De gemiddelde omzet per bedrijf in 2016 is geschat op 725.000 euro.
- Daarnaast is er kleinschalige opvang in de vorm van gastouderschap. In de Regio wordt dit aantal geschat op circa 5 bedrijven met een gemiddelde omzet van ongeveer 13.000 euro.

Aantal bedrijven en omzet agrarische kinderopvang, 2016

Aantal bedrijven	Omzet (in mln. euro)
Circa 9	Circa 3

Kinderopvang de Vrijbuiters in Hedel

Boerderijverkoop

- Met boerderijverkoop bedoelen we de directe afzet van een boer aan consumenten, catering, instellingen en horeca.
- Naar schatting houden circa 225 bedrijven in de Regio zich hiermee bezig. Dit zijn er beduidend meer dan in de Landbouwtelling. Boerderijwinkels variëren in omvang van een groot aantal kleine winkels met naar schatting 30.000 euro omzet tot een groep met circa 100.000 euro en een beperkt aantal grote winkels met circa 200.000 euro omzet. Langs de weg zijn er naast kleine verkooppunten veel kersenkramen met een bovengemiddelde omzet. Totale omzet ingeschat op circa 14 mln. euro, waarvan de helft via winkels en de helft langs de weg.
- Boerderijverkoop kan profiteren van een dichtbevolkt gebied met veel (fiets)toerisme. Ook een functie in de regio; voor ouderen een sociaal punt. Steeds meer jongeren kopen streekproducten.

Aantal bedrijven en omzet boerderijverkoop, 2016

	Aantal bedrijven	Omzet (in mln. euro)
Langs de weg	120	7
Boerderijwinkel	100	6,8
Levering aan instelling, catering, horeca	5	0,125
Totaal	Circa 225	Circa 13,9

Recreatie

- Bij recreatie op de boerderij gaat het zowel om dagrecreatie als verblijfsrecreatie. Voorbeelden van dagrecreatie zijn bedrijven met sport en spel en verhuur van vergaderlocaties. Bij verblijfsrecreatie worden bedrijven meegenomen met bijvoorbeeld B&B, een boerderijcamping en groepsaccommodaties.
- De aanpak door middel van CBS-cijfers, een focusgroep en het achterhalen van de toeristenbelasting levert onvoldoende informatie op voor een inschatting van aantal en omzet. Daarom is met behulp van internet een inschatting gemaakt van het aantal bedrijven met verblijfsrecreatie exclusief boerderijcampings. Van deze laatste zijn er maar weinig en de omzet per bedrijf en daarmee de totale omzet is laag. Er zijn weinig bedrijven die aan dagrecreatie doen ('t Wilgje, Marienwaerdt) waardoor de inschatting naar deze bedrijven direct herleidbaar is.
- Bij de inschatting van de omzet per accommodatie is uitgegaan van gemiddeld 2,5 kamer met een totale omzet van circa 55.000 euro.

Aantal bedrijven en omzet recreatie, 2016

	Aantal bedrijven	Omzet (in mln. euro)
Verblijfsrecreatie*	45**/19***	2,5**/1,0***
Dagrecreatie	-	-
Totaal	Circa 45/19	Circa 2,5/1,0

* met uitzondering van boerderijcampings

** zonder agrarische tak

*** met agrarische tak

Agrarisch natuurbeheer

- Met Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) dragen boeren en overige grondgebruikers bij aan de biodiversiteit in de Regio.
- In de Regio wordt agrarisch natuurbeheer vormgegeven en uitgevoerd door drie agrarische natuurverenigingen: VANL-TCW (Tieler- en Culemborger Waarden), ANV Lingestreek en de Capreton. Deze zijn aangesloten bij het Collectief Rivierenland.
- In 2016 waren er 84 agrariërs die een beheercontract hadden afgesloten bij het Collectief Rivierenland. Per deelnemer ging het gemiddeld om 7 beheereenheden en 6.250 euro vergoeding. Voorkomende beheereenheden zijn onder andere randen langs akker- en grasland, kruidenrijk grasland, weidevogelbeheer en landschapselementen zoals knotbomen en hoogstambomen.

Aantal bedrijven en omzet agrarisch natuurbeheer, 2016

Aantal bedrijven	Omzet (in euro)
84	Circa 525.000

Boerderijeducatie

- Bij boerderijeducatie krijgen kinderen of jongeren les op de boerderij.
- In de Regio zijn circa 23 bedrijven met boerderijeducatie waarvan 19 aangesloten bij de Stichting Boerderijeducatie Rivierenland. Zij beschikken over een keurmerk. www.boerderijeducatierivierenland.nl
- In 2016 hebben ongeveer 50 klassen een bezoek gebracht aan aangesloten bedrijven bij de Stichting. Deelnemende bedrijven ontvangen 125 euro per les. Subsidies zijn hiervoor beschikbaar.
- Boerderijeducatie levert voor deelnemende bedrijven nauwelijks directe omzet op. Het gaat om informatie overbrengen van de verzorging van koeien, varkens, kippen of geiten, fruit, akkerbouwgewassen, paddenstoelen, teelt in de kas, bijen en bomen. Dit draagt bij aan de profilering van de agrarische sector.

Aantal bedrijven en omzet boerderijeducatie, 2016

Aantal bedrijven	Omzet (in euro)
Circa 23	Circa 7.000

Aanbevelingen voor een vervolgmeting

- De CBS-Landbouwtelling geeft niet het volledige beeld bij diverse verbredingsactiviteiten van het aantal agrarische bedrijven met verbreding.
- Inventariseer voor een volgende meting welke extra bronnen en methoden behulpzaam kunnen zijn bij inschatting van aantal en omzet van de diverse verbredingsactiviteiten. Zie ook deze nulmeting. Zet hierop tijdig acties uit.
- Maak in de toekomst gebruik van de inzichten uit de landelijke meting omzet multifunctionele landbouw over 2018 uitgevoerd door Wageningen University & Research in opdracht van ministerie van LNV, te verschijnen in mei 2019.
- De eerstvolgende inventarisatie vanuit de CBS-Landbouwtelling vindt plaats in 2020.

Aantal bedrijven Landbouwtelling en deze nulmeting

	Aantal bedrijven Landbouwtelling	Aantal bedrijven deze meting (circa)
Zorglandbouw	16	20
Agrarische kinderopvang	4	9
Boerderijverkoop	107	225
Recreatie*	27	45**/19***
Agrarisch natuurbeheer	83	84
Boerderijeducatie	23	23

* met uitzondering van boerderijcampings

** zonder agrarische tak

*** met agrarische tak

Bijlage: Geraadpleegde personen

▪ **Zorglandbouw**

Conny en Frans jr. van Herwijnen – De Witte Schuur

Cees van Stiphout – Stichting Thedingsweert

Antoinette Bons – zorgboerderij KEI

Martha Molenaar – Present zorgverlening

Annemieke de Kock – zorgboerderij Hoog-Broek

▪ **Agrarische kinderopvang**

Mathe van Goch – de Vrijbouter

Jurgen en Annemarie Buijs – Natuurlijk Avontuurlijk

▪ **Agrarisch natuurbeheer**

Peter van Noord – VANL-TCW

Yvette Ruesen – Collectief Rivierenland

▪ **Boerderijverkoop**

Gert-Jan Lagerweij – Lagerweij Eieren

Wim de Heus – Landwinkel de Heus

Kirsten de Jongh – Kaasboerderij de Buitenhoeve

Willemijn van Eijk – Natuurlijk Gruun

▪ **Recreatie**

Arina van Leenen en Diederik Beker – Betuws Wijdomein

Wim van Koeverden – 't Wilgje Buitensport

Ellen Kok – VeKaBo

▪ **Boerderijeducatie**

Ivonne Noordam – bestuurslid boerderijeducatie
Rivierenland

Meer informatie

Harold van der Meulen

harold.vandermeulen@wur.nl

+31 (0)317 484436

Marcel Vijn

marcel.vijn@wur.nl

+31 (0)320 291391

Wageningen Economic Research Rapport 2019-029

Projectcode 2282200423

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen University & Research in opdracht van en gefinancierd door Regio Rivierenland – contactpersoon Marien Borgstein borgstein@regiorivierenland.nl

Afbeeldingen pagina 1, 3, 4, 8, 9: Regio Rivierenland
Afbeeldingen pagina 12, 13, 16: Shutterstock.com

